Seminarium Organizacyjno-Ekonomiczne
ROZWÓJ PRODUKTU TURYSTYCZNEGO W REGIONIE

MAZURY, SUWALSZCZYZNA i PODLASIE

URZĄD KULTURY FIZYCZNEJ i TURYSTYKI
PROGRAM ROZWOJU PRZEMYSŁU TURYSTYCZNEGO w POLSCE
UE-PHARE

Instytut Turystyki

Materiał informacyjny o regionie

Opracowanie:
dr Andrzej Jagusiewicz
dr Henryk Legienis

Warszawa 1995 r.

8016
INSTYTUT TURYSTYKI
BIBLIOTEKA
w WARSZAWIE

Spis treści

str.

I. Ogólnie o regionie 3

II. Przyrodnicze zasoby turystyczne 5

III. Atrakcje historyczne i kulturalne 9

IV. Infrastruktura i turyści 15

V. Regionalny produkt turystyczny 21

Spis treści

I. Ogólne o regionie 3

II. Przyrodniczo zasoby turystyczne 5

III. Atrakcje historyczne i kulturalne 9

IV. Infrastruktura i zaplecze 15

V. Regionalny produkt turystyczny 21

I. OGÓLNIE O REGIONIE

Przedstawiany region, umownie nazwany Mazurami i Podlasiem, leży w północno-wschodniej Polsce, gdzie granicząc z Białorusią, Litwą i Okręgiem Kaliningradzkim, obejmuje cztery województwa: białostockie, łomżyńskie, olsztyńskie i suwalskie. Powierzchnia całego regionu wynosi 39,6 tys. km^2, w tym lasy zajmują 28,5%, a użytki rolne - 57%. W jego obrębie znajduje się 207 gmin i 66 miast, które łącznie zamieszkuje 2,3 mln osób. W miastach, z których największe to Białystok, Olsztyn, Suwałki i Łomża, żyje 58% społeczeństwa. Region jest dość słabo zaludniony (58 mieszkańców na km^2), znacznie poniżej średniej krajowej, a województwo suwalskie ma najniższą gęstość zaludnienia w Polsce. Najwyższe bezrobocie występuje w województwach olsztyńskim i suwalskim, gdzie jego stopa przekracza 20% [1].

Gospodarka regionu opiera się głównie na rolnictwie. W części północnej, na Mazurach, znaczny udział ma rolnictwo wielkoareałowe, na pozostałym obszarze spotyka się najczęściej drobne gospodarstwa indywidualne o średnim areale upraw. Mniejszą rolę odgrywa przemysł, zwłaszcza na południu i wschodzie regionu, gdzie województwa łomżyńskie i białostockie zaliczają się do najsłabiej zindustrializowanych w kraju. Drobny przemysł rozrzucony jest po licznych miastach, większe jego ośrodki z dużymi zakładami to głównie Białystok, Olsztyn, Kętrzyn, Ełk i Łomża.

Na tle całej Polski omawiane województwa wyróżniają się dobrym stanem naturalnego środowiska, należąc do najczystszych w kraju. Wytwarzają one stosunkowo niewielkie ilości zanieczyszczeń pyłowych i gazowych, ścieków przemysłowych i komunalnych oraz odpadów przemysłowych. Lokalne zagrożenia obserwujemy wokół niektórych miast, na przykład

---

1. Źródła przytaczanych informacji stanowią prace GUS i Instytutu Turystyki oraz materiały regionalne.

Białegostoku, Olsztyna, Łomży, Grajewa, Ełku i Hajnówki oraz niektórych dużych zakładów przemysłowych, zlokalizowanych między innymi w atrakcyjnych miejscowościach turystycznych jak Augustów, Giżycko, Ostróda i Ruciane Nida. Rzeki Narew i Bug prowadzą częściowo wody pozaklasowe, a liczne jeziora wykazują niestety zbyt często III klasę czystości wód. Zanieczyszczenie jezior i mniejszych rzek powodują głównie spływy powierzchniowe z terenów uprawowych i ścieki komunalne. Lasy są stosunkowo zdrowe i w minimalnym stopniu zagrożone szkodliwym oddziaływaniem pyłów i gazów. Zaledwie 0,2% ich powierzchni ulega wpływom destrukcyjnym. Objawy defoliacyjne obserwuje się głównie w puszczach Piskiej i Rominckiej.

Bogactwo przyrody i czyste środowisko naturalne spowodowały, że województwa północnowschodnie zostały uznane za ekoregion "Zielone Płuca Polski". W ramach szeroko pojętej polityki ekorozwoju na jego obszarze rozwijane będą zwłaszcza ekologiczne rolnictwo i turystyka.

Sieć dróg żelaznych i bitych jest słabiej rozwinięta niż w całym kraju. Na 100 km^2 przypada 5 km linii kolejowych i 49 km szos. Eksploatowana sieć kolejowa ma długość 2,1 tys. km i nie zapewnia dobrej łączności z resztą kraju. Do ważniejszych należą odcinki międzynarodowych i krajowych magistrali kolejowych: Warszawa - Białystok - Wilno i Warszawa - Olsztyn - Kaliningrad. Duże znaczenie mają trasy: Siedlce - Białystok - Olsztyn - Gdańsk oraz Białystok - Suwałki - Kowno. Główne węzły kolejowe stanowią Białystok, Olsztyn oraz Iława i Ełk. Ważniejsze kolejowe przejścia graniczne znajdują się w Kuźnicy, Trakiszkach i Czeremsze.

Nienajlepszą dostępność kolejową poprawia w pewnym stopniu bardziej rozwinięta sieć drogowa. Drogi publiczne o nawierzchni utwardzonej liczą 19,5 tys. km długości. Do tras międzynarodowego tranzytu zaliczają się drogi: Warszawa - Gdańsk (E77) z odgałęzieniem do Olsztyna i Kaliningradu (nr 51) oraz droga krajowa Warszawa - Białystok - Wilno (nr 18).

Inne znaczące turystycznie drogi to zwłaszcza prowadzące z Warszawy do Augustowa (nr 61), z Lublina do Białegostoku i Wilna (nr 19) oraz droga pojezierna: Grudziądz - Olsztyn - Augustów (nr 16). Ważniejsze przejścia drogowe na granicy północnej i wschodniej istnieją w Kuźnicy, Ogrodnikach, Bezledach, Bobrownikach i Czeremsze. Regularna komunikacja autobusowa kursuje na drogach o łącznej długości ponad 13 tys. km.

W Polsce północnowschodniej odczuwa się brak stałej, regularnej komunikacji lotniczej. Projekty uruchomienia lotniska pasażerskiego nie zostały do tej pory zrealizowane, co znacznie upośledza dostęp do tego regionu, zwłaszcza z południa kraju i zagranicy. Czynne w Suwałkach lotnisko piątej klasy obsługuje tylko loty czarterowe: krajowe i zagraniczne.

II. PRZYRODNICZE ZASOBY TURYSTYCZNE

W Polsce północnowschodniej wyraźnie wyróżniają się dwie odmienne makrojednostki naturalne. Na północy ciągnie się rozległa, pagórkowata i niezwykle malownicza kraina jezior, na którą składają się pojezierza: Iławskie (wschodnia część), Mazurskie i Litewskie (część zachodnia). Na właściwych Mazurach występują mniejsze, niezwykle atrakcyjne jednostki krajobrazowe, jak Kraina Wielkich Jezior Mazurskich oraz pojezierza: Olsztyńskie, Mrągowskie i Ełckie. W bogato urzeźbionej konfiguracji całej strefy pojeziernej górują wzniesienia Garbu Lubawskiego (Góra Dylewska 312 m), Garbu Szeskiego (Góra Szeska 309 m) oraz Gór Sudawskich i Krzemieniuchy. Nadzwyczaj urozmaiconym ukształtowaniem wysokościowym cechują się całe tzw. Mazury Garbate.

Na południe od krainy jezior zalegają rozległe i płaskie wysoczyzny i równiny, należące głównie do nizin podlaskich. W ich krajobrazie wyróżniają się zwłaszcza trzy jednostki: Kotlina Biebrzańska, Wzgórza Sokólskie

i Podlaski Przełom Bugu.

Największe bogactwo stanowią naturalne jeziora polodowcowe, których można się doliczyć ponad 2 tysiące (o powierzchni powyżej 1 ha). Występują one w północnej części regionu, na Mazurach i Suwalszczyźnie. Jezior większych od 50 ha jest ponad 300. Dla śródlądowego żeglarstwa nadaje się zwłaszcza 45 dużych jezior o łącznej powierzchni 60 tys. ha, wśród nich wybija się 18 wielkich akwenów, z których każdy przekracza 1000 ha. Największy zespół jeziorny stanowią Wielkie Jeziora Mazurskie z dwoma największymi polskimi jeziorami: Śniardwy (114 km^2) i Mamry (105 ^2km), które połączone kanałami tworzą system wodny kilkunastu dużych zbiorników wodnych o łącznej powierzchni ponad 300 km^2, obejmujący między innymi i takie jeziora jak Dargin, Niegocin i Nidzkie. W innych częściach duże i piękne jeziora to zwłaszcza Jeziorak i Wigry oraz Rajgrodzkie, Selmęt Wielki, Narie i Łańskie. Zalicza się też do nich najgłębsze polskie jezioro Hańcza. Większe zespoły jeziorne, połączone kanałami i rzekami stanowią jeziora iławsko-ostródzkie, ełckie i suwalsko-augustowskie.

Krainę podlaską przecinają duże rzeki i ich dopływy: Narew z Biebrzą, Pisą i Supraślą oraz Bug z Nurcem. Pięknem wyróżnia się zwłaszcza podlaski przełom Bugu. Na Narwi istnieje duży zbiornik wodny Siemianówka. W części pojeziernej do większych rzek należą: Łyna, Drwęca i Pasłęka oraz Ełk, Rospuda, Czarna Hańcza i Węgorapa z Gołdapą. Rzeki i jeziora łączą kanały żeglowne, z których najważniejsze to Augustowski i Elbląski.

Większość rzek i zespołów jeziornych tworzy niezwykle atrakcyjne turystycznie szlaki wędrówek wodnych, po których można pływać kajakiem lub żaglówką. Do najpiękniejszych w kraju należą trasy spływów kajakowych rzekami Krutynią i Czarną Hańczą przez puszcze i jeziora, Wielkimi Jeziorami Mazurskimi i jeziorami iławsko-ostródzkimi. Dużych emocji dostarczają też wędrówki kanałami Augustowskim i Elbląskim.

Wielkie lasy zalegają głównie w północnej i wschodniej części. Łącznie zajmują one powierzchnię liczącą 11,7 tys. km^2, w tym 14% stanowią lasy ochronne. Przeważają lasy iglaste z dużym udziałem borów sosnowych. Wiek drzewostanów jest młody, gdyż ich połowa nie przekracza 40 lat. Duże i zwarte kompleksy leśne to na pojezierzach puszcze: Augustowska, Borecka, Nidzicka, Piska, Romincka i Taborska. Na Podlasiu znaczne połacie lasów tworzą puszcze: Białowieska, Knyszyńska i Mielnicka, ponadto znajduje się jeszcze część Puszczy Zielonej. Ze wspaniałych drzewostanów słyną zwłaszcza lasy taborskie i napiwodzkie. W lasach występuje obfitość grzybów i owoców leśnych.

Liczne i rozległe tereny leśne są atrakcyjnymi łowiskami myśliwskimi, znanymi z dorodnych okazów zwierzyny grubej. W starych kniejach żyją łosie, jelenie, sarny, wilki i dziki, których pogłowie szacuje się łącznie na ponad 80 tys. sztuk. Najbardziej cenione tereny polowań, ściągające myśliwych z wielu krajów, znajdują się w puszczach: Piskiej, Nidzickiej i Augustowskiej. Jeziora i rzeki słyną z bogatej ichtiofauny, która liczy około 40 gatunków ryb.

Na pojezierzach są udokumentowane walory przyrodolecznicze. Największe szanse przekształcenia się w prawdziwy kurort ma Augustów, któremu przyznano statut uzdrowiska. Miasto to ma przygotowane plany budowy dużej dzielnicy sanatoryjnej, a już dzisiaj przyjmuje kuracjuszy w domach wypoczynkowo - sanatoryjnych. Kilka innych zaś miejscowości, jak Gołdap, Mikołajki i Siemiany oraz Mielnik nad Bugiem, jest typowanych na uzdrowiska potencjalne.

Prace Instytutu Turystyki poozwalają ocenić, że przyrodnicze walory wypoczynkowe o wysokiej randze występują w 63 gminach na powierzchni 4,5 tys. km^2. Większe ich obszary zalegają głównie na Mazurach i Suwalszczyźnie, zwłaszcza w Krainie Wielkich Jezior Mazurskich oraz na pojezierzach: Iławskim, Olsztyńskim, Mrągowskim, Ełckim i Suwalskim. Dużą

powierzchnię (powyżej 100 km^2) obszarów najcenniejszych grupują takie gminy jak: Giżycko, Mrągowo, Ruciane Nida, Stawiguda i Węgorzewo oraz Augustów, Iława, Małdyty, Mikołajki, Ostróda, Pasym, Ryn i Zalewo. Łącznie wszystkie obszary potencjalnie nadające się do wypoczynku zajmują 40% całego regionu, jednak dość znaczna ich część, zwłaszcza na Podlasiu, to tereny o niższej atrakcyjności. Istnieje pogląd, że co najmniej kilka ładniejszych miejscowości jak Augustów, Giżycko, Mikołajki i Ruciane Nida, położonych nad dużymi jeziorami i w otoczeniu rozległych lasów, może być bardzo atrakcyjna dla urlopowiczów z zagranicy.

Pozostałości naturalnego krajobrazu grupują się na północy i wschodzie regionu. Najcenniejsze przyrodniczo tereny są chronione w 3 parkach narodowych: Białowieskim, Biebrzańskim i Wigierskim, 6 parkach krajobrazowych: Iławskim, Łomżyńskim, Mazurskim, Narwiańskim, Suwalskim i Puszczy Knyszyńskiej oraz 150 rezerwatach przyrody. Obiektami wyróżniającymi się w skali europejskiej są dwa parki narodowe: Puszcza Białowieska, wpisana na Listę Światowego Dziedzictwa Ludzkości i uznana na rezerwat biosfery oraz Bagna Biebrzańskie, stanowiące unikalne ostoje ptactwa wodnego i roślin torfowiskowych. Podobną wysoką rangę mają Jezioro Łuknajno (rezerwat biosfery) oraz Jezioro Siedmiu Wysp i Jezioro Karaś. Interesujące są rezerwaty krajobrazowe i geologiczne jak Jezioro Nidzkie, Źródła rzeki Łyny, Jezioro Dobskie i Głazowisko Fuledzki Róg. Do dużych ciekawostek faunistycznych należą stada żubrów w Białowieży i Borkach, dziko żyjące tarpany w Popielnie oraz liczne żeremia bobrów. Ponad 1900 obiektów liczą pomniki przyrody, w większości są to okazy drzew jak: Dęby Królewskie w Rucianem Nidzie, Lipa Jagiełły pod Grunwaldem oraz sosnowa Aleja Napoleona w Szymbarku. Poza tym ustanowiono duże obszary chronionego krajobrazu, obejmujące blisko 10 tys. km^2. Są to wszystko tereny bardzo atrakcyjne dla różnorodnych form ekoturystyki.

Ziemie północne i wschodnie, należące do dzielnic klimatycznych: mazurskiej i podlaskiej, mimo różnic lokalnych, generalnie charakteryzują się bardziej

kontynentalnym i chłodnym klimatem oraz dość dużą zmiennością pogody. Okolice Gołdapi i Wizajn na krańcach Suwalszczyzny są uważane za bieguny zimna w Polsce. Urozmaicona konfiguracja terenu, niezłe warunki śniegowe i długie zimy powodują, że w tej części regionu, zwłaszcza na Garbie Szeskim, istnieją dogodne warunki naturalne dla rekreacyjnych sportów zimowych jak narciarstwo biegowe, łyżwiarstwo i bobsleje. W pobliżu Gołdapi na Pięknej Górze jest wyciąg narciarski, skocznia i tor saneczkowy.

Naturalny i harmonijny krajobraz rustykalny oraz malownicze wsie i przyczółki, spotykane zwłaszcza na Suwalszczyźnie i w niektórych częściach Podlasia i Kurpiowszczyzny, unaoczniają duże możliwości wypoczynku alternatywnego na wsi, zwłaszcza w domostwach chłopskich. Z prac Instytutu Turystyki wynika, że szczególne ku temu predyspozycje ma około 50 gmin wiejskich, wśród których są na przykład Iława, Piecki i Szczytno (woj. olsztyńskie), Augustów, Nowinka i Orzysz (suwalskie), Goniądz i Grajewo (łomżyńskie) oraz Hajnówka, Narewka i Tykocin (białostockie).

III. ATRAKCJE HISTORYCZNE I KULTURALNE

Bogata i przemienna jest historia omawianych ziem, które niegdyś pokryte nieprzebytymi puszczami były ojczyznami plemion staropruskich. W późniejszych dziejach powstały odrębne krainy historyczne: Warmia, Mazury, Suwalszczyzna, Podlasie i w części Mazowsze. Nagromadzeniem obiektów historyczno-kulturowych wyróżnia się północno- zachodnia część regionu, a więc dawne Mazury i Warmia. Ogółem można wskazać około 40 ważniejszych miejscowości zabytkowych, zawierających pojedyncze obiekty lub ich zespoły o dużym znaczeniu krajoznawczym. Kilka z nich jak Gierłoż, Grunwald, Lidzbark Warmiński, Nowogród, Olsztyn, Olsztynek i Święta Lipka jest uważana za liczące się w turystyce międzynarodowej.

Z pozostałych na uwagę zasługują zwłaszcza Białystok, Tykocin, Ciechanowiec, Nidzica, Reszel, Kętrzyn i Sejny. Miejscowości pielgrzymkowych jest 17, najważniejsze z nich to prawosławna Grabarka oraz katolickie sanktuaria w Gietrzwałdzie, Różanymstoku, Sejnach, Stoczku Klasztornym i Świętej Lipce.

Na dawnych terenach średniowiecznego państwa krzyżackiego oraz dominium kapituły i biskupów warmińskich zachowały się liczne zabytki gotyckiej architektury ceglanej w postaci zamków i kościołów. Najświetniejszą budowlą z tego okresu jest zamek biskupów warmińskich w Lidzbarku Warmińskim, ozdobiony krużgankiem i narożnymi wieżyczkami, a wewnątrz malowidłami ściennymi. Dawne zamki biskupie lub kapitulne są też w Olsztynie, Reszlu i Szymbarku (ruina). Krzyżackie zamki - "klasztory" zachowały się w Nidzicy i Kętrzynie, pozostałe w różnym kształcie i stanie dotrwały w Węgorzewie, Giżycku, Rynie i Barcianach oraz Ostródzie.

Na Warmii i Mazurach spotykamy liczne kościoły o tradycji gotyckiej. Do największych budowli zalicza się zespół kolegiacki w Dobrym Mieście i katedra św. Jakuba w Olsztynie. Warto zwiedzić też kościoły w Iławie, Reszlu, Kętrzynie i Dzietrzychowie (malowidła z 15 wieku). Z okresu baroku wyróżniają się natomiast sakralne założenia odpustowo-pątnicze w Stoczku Klasztornym i Głotowie oraz w Świętej Lipce, gdzie w pięknym, barokowym kościele jezuickim są słynne organy i malowidła iluzjonistyczne. Uwagę zwracają też drewniane kościoły barokowe z polichromiami i cennym wyposażeniem w Rożentalu i Rychnowie.

Na Suwalszczyźnie wybitne założenia sakralne z doby baroku stanowią kościół i klasztor dominikański w Sejnach oraz kościół pokamedulski na półwyspie Wigry. W pozostałej części regionu wyróżniają się gotycko-barokowa katedra w Łomży i gotyckie świątynie w Rosochatem Kościelnem i Wiźnie. Do wybitnych należą też barokowe zespoły klasztorno-kościelne

w Szczuczynie, Różanymstoku, Tykocinie, Drohiczynie i Siemiatyczach. Niewątpliwą ciekawostką są drewniane meczety w dawnych wsiach tatarskich: Bohonikach i Kruszynianach oraz piękne, dawne synagogi: barokowa w Tykocinie i klasycystyczna w Siemiatyczach.

Na Podlasiu przetrwały liczne zabytki kultowe: prawosławne i grekokatolickie, głównie cerkwie i cmentarze, które spotykamy w kilkudziesięciu miejscowościach. Najważniejszym ośrodkiem kultowym i pielgrzymkowym prawosławia jest Grabarka, gdzie znajduje się cerkiew i klasztor żeński, a na Wzgórzu Pokutniczym tysiące drewnianych krzyży wotywnych. Zabytkowe cerkwie prawosławne lub grekokatolickie znajdują się między innymi w Białowieży, Bielsku Podlaskim, Drohiczynie, Mielniku, Orli, Rajsku i Siemiatyczach. W Białymstoku jest prawosławna cerkiew katedralna, w Supraślu zespół klasztoru unickiego z dawnym siedemnastowiecznym pałacem archimandrytów, a w Hajnówce jedyna i zarazem największa w Polsce prawosławna cerkiew o nowoczesnej architekturze, gdzie odbywają się coroczne festiwale muzyki cerkiewnej.

Na ziemiach warmińsko-mazurskiej i podlaskiej spotykamy historyczne rezydencje pałacowo-parkowe. Na północy są to głównie dawne majątki i siedziby, przeważnie pałace i dwory dziewiętnastowieczne, pruskich rodów junkierskich. Najpiękniejszym i największym takim założeniem jest barokowy zespół pałacowy Dönhoffów w Drogoszach, z pięknym parkiem, mauzoleum i kaplicą. Interesujące obiekty pałacowe znajdują się także w Bęsi, Galinach, Judytach, Morągu, Nakomiadach, Ponarach, Tolku, Sorkwitach i Sztynorcie. Na Podlasiu najsłynniejszymi rezydencjami były barokowe budowle pałacowe Branickich w Białymstoku i Choroszczy. Przykładem mniejszych założeń są pałace w Ciechanowcu, Rudkach i Strabli.

Dawne zamki i rezydencje nie wyczerpują całej listy cennych zabytków wartych poznania. Niezwykłym ewenementem i dziełem dziewiętnastowiecznej techniki jest Kanał Augustowski z śluzami i innymi urządzeniami

hydrotechnicznymi, unikatowy zabytek w Europie. Wyjątkowe atrakcje militarne stanowią potężne twierdze: pruska Boyen w Giżycku, carska w Osowcu i forty w podłomżyńskiej Piątnicy. Niebywałe są też ogromne ruiny głównej pruskiej kwatery Hitlera w Gierłoży.

O najstarszych dziejach przypominają liczne zabytki archeologiczne, w większości grodziska i cmentarzyska. Najciekawsze są odkrycia jaćwieskie: rezerwat archeologiczny Cmentarzysko Jaćwingów (III-IV w.n.e.) w Szwajcarii, grodzisko w Rajgrodzie oraz grupy wykopalisk w Osinkach i Szurpiłach.

Licznie spotykamy miejsca i pamiątki historyczne, związane z wojnami i bitwami oraz słynnymi ludźmi. Najbardziej znane są Pola Grunwaldu, miejsce jednej z największych bitew średniowiecznej Europy, dziś monumentalne założenie pomnikowo-krajobrazowe. Niedaleko symboliczny dla Niemców Tannenberg, pamiętny bitwą z czasów pierwszej wojny światowej. Od Suwałk po Łomżę rozsiane są mogiły powstańców z 1863 roku. Na całym obszarze spotykamy upamiętnione miejsca walk lub martyrologii z okresu ostatniej wojny światowej, czego świadectwa znajdujemy na przykład w Strękowej Górze (koło Wizny) i Boguszach-Prostkach (hitlerowski obóz jeniecki).

Z grona znakomitości historycznych warto wymienić takie postacie, jak Mikołaj Kopernik, który rezydował na zamku w Olsztynie; biskup i poeta Ignacy Krasicki, urzędujący w Lidzbarku Warmińskim; niemiecki filozof Johann Herder, urodzony w Morągu. W okolicach Iławy przebywał Napoleon, który podczas kampanii pruskiej miał swoją kwaterę na ostródzkim zamku. Jedną z wielkich bitew tego okresu upamiętnia tzw. Wzgórze Napoleona w Ignalinie. Wypada też wspomnieć Marię Konopnicką (Suwałki), Feliksa Nowowiejskiego (Barczewo) i Ludwika Zamenhofa (Białystok) oraz Konstantego Gałczyńskiego i jego ulubioną leśniczówkę w Praniach. O polskość Warmii i Mazur uparcie walczyli Gustaw Gizewiusz,

Krzysztof Mrongowiusz i Walenty Barczewski.

Na całym pograniczu litewskim i białoruskim występują odrębności etniczne. Dość liczną grupę stanowią Litwini, skupiający się w okolicach Puńska, który jest uważany za ich polską stolicę kulturalną. Jeszcze liczniejsi są Białorusini i Ukraińcy, zamieszkujący wioski wschodniej Białostocczyzny. Największe ich skupiska spotykamy w okolicach Bielska Podlaskiego, Hajnówki i Siematycz. Ciekawostką są polscy Tatarzy zamieszkujący jeszcze wsie Bohoniki i Kruszyniany oraz Staroobrzędowcy w okolicach Ukty i Wiżajn.

Historię i kulturę obrazują liczne placówki muzealne. W blisko 30 miejscowościach istnieje ponad 30 muzeów, które odwiedza corocznie pół miliona zwiedzających. Duże i wielotematyczne zbiory posiadają muzea okręgowe w Białymstoku, Łomży i Suwałkach oraz Muzeum Warmii i Mazur na zamku w Olsztynie. Ciekawe ekspozycje i piękne historyczne wnętrza przedstawiają muzea mieszczące się w średniowiecznych zamkach w Lidzbarku Warmińskim i Reszlu oraz oficynie pałacowej w Choroszczy. Niezwykłą oprawę architektoniczną mają muzeum młynarskie w zabytkowym wiatraku w Bęsi oraz muzeum tykocińskie, zajmujące barokową bóżnicę (zbiory judaików). Z ciekawymi eksponatami budownictwa ludowego możemy zapoznać się w skansenie kurpiowskim w Nowogrodzie i parku etnograficznym w Olsztynku oraz białostockim muzeum wsi i muzeum rolnictwa w Ciechanowcu. Z innych placówek warto wspomnieć o muzeach biograficznych Konstantego Gałczyńskiego w Praniach, Feliksa Nowowiejskiego w Barczewie i Marii Konopnickiej w Suwałkach (dom rodzinny pisarki).

Turystów odwiedzających region mogą interesować różne przejawy miejscowego życia kulturalnego. W dwu głównych ośrodkach: Białymstoku i Olsztynie działają filharmonie, teatry dramatyczne i lalkowe oraz istnieją wyższe uczelnie i różne instytucje kulturalne, na przykład w Olsztynie pantomima i planetarium lotów kosmicznych, gdzie urządza się specjalne pokazy dla gości zagranicznych.

W 1993 roku odbyło się ogółem około 100 imprez muzycznych, teatralnych, folklorystycznych i innych. Do ważniejszych wydarzeń muzycznych zaliczają się zwłaszcza dwa międzynarodowe festiwale: Muzyki Cerkiewnej w Hajnówce i muzyki organowej młodych artystów w Sejnach. Popularne są Giżyckie Koncerty Organowe, Suwalskie Lato Muzyczne, Jeunesses Musicales w Olsztynie, a także Picnik Country w Mrągowie i festiwale piosenki białoruskiej w Białymstoku. Do tradycji Olsztyna należą urządzane co roku różne spotkania taneczne i mistrzostwa w tańcu towarzyskim. Z innych dziedzin artystycznych przyciągają uwagę spotkania z poezją i muzyką "U Gałczyńskiego" w Praniach oraz festiwal teatrów dla dzieici i młodzieży z krajów nadbałtyckich w Sejnach i festiwal teatrów stodolanych w Puńsku. Co roku odbywają się także liczne wystawy i plenery plastyczne między innymi w Ciechanowcu, Hajnówce, Szczytnie i Wigrach.

Bogato wygląda program imprez prezentujących folklor miejscowy. Do bardziej znanych należą między innymi Suwalski Jarmark Folklorystyczny w Węgorzewie oraz prezentacje twórczości ludowej w Białymstoku i kultury Polskich Kresów w Mielniku i Siemiatyczach. Interesujące są też różne tradycyjne obchody i święta ludowe jak "Kolędnicy" w Czarnej Białostockiej, "Herody" w Węgorzewie, "Kaziuki - Wilniuki" w Lidzbarku Warmińskim, "Kupalle" w Białowieży i inne. Spotykamy także imprezy związane z kulturą i tradycją odrębności narodowościowych; ich przykładem są: Festiwal Kultury Ukraińskiej Podlasia w Mielniku, Jarmark Folklorystyczny "Żolicześ" w Puńsku, czy też impreza Tatarów Polskich "Orient Sokólski" w Sokółce.

Interesujące są liczne imprezy turystyczne, zwłaszcza wodniackie. Do ważniejszych można zaliczyć: międzynarodowe spływy kajakowe na Mazurach im. Melchiora Wańkowicza, ogólnopolskie spływy kajakowe: "Czarną Hańczą" i "Mazurska Jesień", rejsy i regaty żeglarskie na Jez.Wigry, Wielkich Jeziorach Mazurskich i Jez.Jeziorak, rajdy piesze "Po Wigierskim

Parku Narodowym" i "Rajd Grunwaldzki Młodzieży Szkolnej" i inne. Warto przy okazji podać, że organizowane są także targi i giełdy turystyczne w Olsztynie, Białymstoku i Suwałkach.

IV. INFRASTRUKTURA I TURYŚCI

W czterech województwach północnowschodniej Polski turystyczne obiekty noclegowe liczą 77,8 tys. miejsc, co stanowi 11% zasobów krajowych.[1] Większość miejsc znajduje się w obiektach sezonowych, użytkowanych głównie w okresie letnim, a więc nie dłużej niż 5 miesięcy. Obiekty funkcjonujące przez cały rok mają pojemność 16,4 tys. miejsc (21%). W wolnostojących domkach turystycznych mieści się 26,7 tys. łóżek. W całości bazy recepcyjnej wyróżniają się obiekty wypoczynkowo-kolonijne, które skupiają razem 35,9 tys. miejsc (46% ogółu). Następne lokaty zajmują obiekty obozowiskowe (24,4 tys. miejsc), hotele i obiekty podobne (8,1 tys.) oraz schroniska młodzieżowe (2,0 tys.). Niewiele jest natomiast pokoi wynajmowanych objętych statystyką; ich pojemność nie przekracza 700 łóżek. Najwięcej bazy noclegowej grupuje się w województwie suwalskim, gdzie było czynnych 288 obiektów liczących blisko 41 tys. miejsc.

Większość bazy recepcyjnej jest własnością różnych instytucji i zakładów pracy, które często swoje obiekty oddają w dzierżawę osobom fizycznym i spółkom. Do znaczących gestorów należały regionalne i lokalne przedsiębiorstwa turystyczne, Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze, ośrodki sportu i rekreacji oraz Polskie Towarzystwo Schronisk Młodzieżowych. W rękach prywatnych znajdowało się 166 niedużych obiektów, mających 8 tys. miejsc.

---

1. Większość podawanych informacji o obiektach noclegowych i ich wykorzystaniu odnosi się do okresu październik 1992 - wrzesień 1993 lub roku 1993.

Stopień wykorzystania turystycznych obiektów noclegowych był bliski wskaźnikowi krajowemu i wynosił 40%. Najsłabiej wyglądało obłożenie miejsc w województwie białostockim, w trzech pozostałych oscylowało około 42%.

Obiekty noclegowe występują w 135 miastach i gminach. Największą bazą recepcyjną dysponują miasta i gminy (ujęte łącznie): Ruciane Nida (5960 miejsc) i Giżycko. Dziewięć innych jednostek liczy powyżej 2 tys. miejsc, są to miasta i gminy: Augustów, Ełk, Pisz, Ryn, Olsztynek, Iława, Morąg oraz miasto Olsztyn i gmina Piecki. Zasobami bazy noclegowej wyróżniają się: Kraina Wielkich Jezior Mazurskich z Pojezierzem Mrągowskim oraz rejony jezior iławsko-ostródzkich i suwalsko-augustowskich. Na pozostałym obszarze baza recepcyjna w znacznie mniejszych rozmiarach grupuje się w rejonie białostockim, białowieskim i łomżyńskim.

Turystyczne obiekty noclegowe skupiają się głównie w krainie jezior, gdzie funkcjonowało łącznie 780 obiektów noclegowych, mieszczących 71,6 tys. miejsc, w większości w obiektach sezonowych (80%) i w sporej części w domkach turystycznych (36%). Obiekty wypoczynkowo-kolonijne skupiały 33,1 tys. miejsc, na kempingach i polach biwakowych było 23,8 tys. miejsc, zaś w hotelach i obiektach podobnych - 6,3 tys. Dość dużo, bo 40, było małych pensjonatów. Baza noclegowa występowała w 94 miastach i gminach pojeziernych. Na ich obszarze było około 300 miejscowości recepcyjnych, z których do największych zaliczają się Augustów (3,6 tys. miejsc) i Olsztyn oraz Giżycko, Iława, Kretowiny, Mikołajki, Mrągowo, Ruciane Nida i Stare Jabłonki (powyżej 1000 miejsc).

Na całym obszarze funkcjonuje ponad 50 hoteli, które mają 4,8 tys. łóżek; zlokalizowane są one głównie w miastach i raczej w północnej części regionu. Największą bazą hotelową dysponuje Olsztyn, gdzie jest 11 hoteli (łącznie około 1,5 tys. miejsc). Hotele trzygwiazdkowe znajdują się między innymi w Białymstoku, Chełchach, Mikołajkach, Mrągowie, Łomży i Olsztynie. Jednym z największych i najładniejszych jest hotel

"Mrongowia" w Mrągowie, wyższym standardem wyróżniają się też hotele olsztyńskie: "Kormoran" i "Novotel Orbis" oraz "Gołębiewski" w Mikołajkach i zespół hotelowy "Kormoran" w Mierkach.

W atrakcyjnych miejscach, nad jeziorami i w lasach, są w większości usytuowane campingi i pola biwakowe, wykorzystywane przeważnie na dłuższe pobyty wypoczynkowe nad wodą. Na 25 campingach znajduje się prawie 3 tys. miejsc. Campingi zaliczane do I kategorii są w Giżycku, Kretowinach, Mrągowie i Olsztynie. Z innych warto wymienić jeszcze ładny camping w Pieckach nad Jez. Wągiel. Pola biwakowe, przeważnie leśne, spotykamy najczęściej w woj. suwalskim, gdzie jest ponad 40 takich obiektów.

Dość liczne są schroniska młodzieżowe, mieszczące się zwykle w budynkach szkolnych. Schroniska stałe, i to wyłącznie II kategorii, czynne cały rok posiada tylko Białystok i Olsztyn.

Inny specyficzny rodzaj bazy recepcyjnej stanowią prywatne "drugie domy" letniskowe. Spotykamy je nad wieloma jeziorami, na przykład w Puszczy Piskiej zlokalizowane są duże zespoły budownictwa letniskowego w Karwicy, Karwiku, Krzyżach i Połomie. Obecnie znów obserwujemy żywiołowy rozwój budownictwa letniskowego w wielu wsiach.

Do bardzo atrakcyjnych dla turystów należą obiekty recepcyjne w budowlach zabytkowych, stanowiące swoiste polskie "paradores". Przykładem są hotele zajmujące części dawnych zamków w Nidzicy i Reszlu oraz pałac w Karnitach. W kilku pałacach i budynkach przypałacowych funkcjonują domy wypoczynkowe, między innymi w Gąsiorowie, Ponarach i Sorkwitach. W trakcie adaptacji na cele turystyczne są pałace w Silginach i Ostrowinie oraz zamek w Morągu. Kilka innych jeszcze obiektów zabytkowych jak pałace w Drogoszach, Nakomiadach i Słobitach oraz zamki w Rynie i Giżycku według opinii służb konserwatorskich mogłoby być przystosowane do funkcji recepcyjnej.

Jeziora, rzeki i kanały tworzą atrakcyjne szlaki wędrówek turystycznych, kajakiem lub pod żaglami. Do najpiękniejszych tras kajakowych należą rzeki Krutynia i Czarna Hańcza, zaś do szlaków żeglarskich i kajakowych - systemy Wielkich Jezior Mazurskich, jezior iławskich i Kanału Elbląskiego oraz jezior suwalskich i Kanału Augustowskiego. Łączna długość najbardziej atrakcyjnych odcinków 17 szlaków wodnych, jeziornych i rzecznych, wynosi około 1,5 tys. km. Są wśród nich między innymi rzeki Biebrza, Bug, Łyna, Narew, Pisa i Supraśl. Wzdłuż niektórych szlaków wodnych leżą obiekty turystyki wodnej jak stanice, przystanie i porty. Regularna sieć stanic wodnych istnieje przy szlakach Krutyni i Czarnej Hańczy. Nad Wielkimi Jeziorami Mazurskimi i innymi większymi akwenami znajdują się liczne urządzenia dla żeglarzy: stanice i wioski żeglarskie z portami. Ponadto większość ośrodków wczasowych posiada urządzenia i sprzęt turystyki wodnej. Po jeziorach suwalskich i iławskich oraz na Wielkich Jeziorach Mazurskich pływają statki żeglugi pasażerskiej. Do głównych ośrodków turystyki wodnej i żeglarstwa śródlądowego zaliczają się Giżycko, Mikołajki, Ruciane Nida, Sztynort i Węgorzewo oraz Augustów, Iława, Olsztyn i Ostróda.

Przez najciekawsze krajobrazowo i historycznie tereny i miejscowości prowadzą znakowane piesze szlaki nizinne, których łącznie wyznaczono ponad 2 tys. km. Zwykle nadają się one również do wędrówek rowerem, a zimą na nartach. Do bardziej atrakcyjnych zaliczają się zwłaszcza szlaki: Grunwaldzki, Napoleoński, Kopernikowski, Jaćwieski, Bobrowy, Tatarski i Kurpiowski oraz szlak Mazur Garbatych. Dużymi walorami poznawczymi cechują się dwie studyjne trasy historyczne,które biegną przez Warmię i Mazury. Jedną z nich jest szlak kopernikowski, prowadzący przez miejscowości związane z życiem i działalnością Mikołaja Kopernika. Drugą trasę stanowi szlak krzyżacki, który pozwala poznać historyczne miejscowości i zabytki na terenach średniowiecznego państwa krzyżackiego i dominium biskupstwa warmińskiego.

W omawianych województwach działalność usługową prowadzi ponad 200 biur podróży. W większości są to małe firmy prywatne, założone w ostatnich latach. Prywatne biura podróży są właścicielami kilkunastu obiektów noclegowych, mających około 2 tys. miejsc. Według danych GUS zatrudnienie w gałęzi turystyka i wypoczynek wynosiło około 2 tys. osób, co jednakże nie oddaje pełnej liczby rzeczywiście pracujących w tej branży.

Interesujące są regionalne i lokalne inicjatywy dotyczące agroturystyki. W suwalskim zawiązała się Izba Rolniczo-Turystyczna i specjalne jej biuro, które oferuje wypoczynek w kilkudziesięciu gospodarstwach wiejskich. Aktywnie na tym polu działa Stowarzyszenie Agroturystyczne w Olsztynie, które poleca pobyty urlopowe u rolników na Warmii i Mazurach. Również na ziemi łomżyńskiej funkcjonują gospodarstwa agroturystyczne, z których część to wiejskie kwatery prywatne w sąsiedztwie Biebrzańskiego Parku Narodowego.

Turystyczne podróże Polaków są wyraźnie zróżnicowane wielkościowo w omawianych województwach. Oszacowania Instytutu Turystyki określają, że krajowe wyjazdy urlopowo-wakacyjne (z co najmniej jednym noclegiem), których celem były miejscowości mazurskie i podlaskie, obejmowały w 1993 roku około 3,5-4,5 mln podróży. W krainie jezior liczba ta wynosiła około 3-4 mln przyjazdów.

We wszystkich turystycznych obiektach noclegowych odnotowano łącznie około 900 tys. korzystających osób z kraju i zagranicy. Osobom tym udzielono 4,2 mln noclegów. Dla części pojeziernej powyższe wielkości wynosiły odpowiednio: 710 tys. osób i 3,7 mln noclegów. Zarówno na całym obszarze jak i na pojezierzach dość znaczący udział miały pobyty wczasowe, na które przypadało 26 - 27% ogólnej liczby noclegów. W obiektach wypoczynkowych odnotowano ogółem 85 tys. wczasowiczów, którzy przebywali średnio przez okres 13 dni. Najwięcej turystów korzystających

z bazy noclegowej przyjęły miasta wojewódzkie Olsztyn (136 tys.) i Białystok. Sześć innych jednostek miejsko-gminnych odnotowało powyżej 30 tys. takich osób, a mianowicie: Giżycko, Augustów, Ruciane Nida, Mrągowo, Suwałki i Iława. Do największych miejscowości recepcyjnych zaliczają się Olsztyn i Białystok oraz Mrągowo, Augustów, Mikołajki, Suwałki, Białowieża, Łomża, Iława i Giżycko (wszystkie powyżej 20 tys. nocujących).

W turystycznych obiektach noclegowych przyjęto ponad 240 tys. cudzoziemców, których większość, bo 65% nocowało w miejscowościach położonych nad jeziorami. Najczęściej odwiedzane były województwa olsztyńskie i białostockie. Obcokrajowcom, którzy przebywali średnio przez około 3 dni, udzielono ogółem ponad 670 tys. noclegów, w tym przypadku najwięcej w województwach olsztyńskim i suwalskim. Największą liczbę nocujących turystów zagranicznych przyjęły kolejno miasta: Białystok (48 tys.) i Olsztyn (42 tys.) oraz jednostki miejsko-gminne: Mikołajki, Mrągowo, Łomża i Giżycko (wszystkie w granicach 10-20 tys.). W kilku takich jednostkach, a mianowicie Suwałkach, Iławie, Lidzbarku Warmińskim, Ełku i Wasilkowie oraz w gminie Białowieży, liczba cudzoziemców przewyższała 5 tys.

Frekwencja obcokrajowców w obiektach noclegowych nie odzwierciedla całego przyjazdowego ruchu zagranicznego. Granice Polski na przejściach kolejowych i drogowych, leżących w obrębie regionu, przekroczyło w 1993 roku 2,5 mln obywateli innych państw, a więc ponad dziesięciokrotnie więcej niż odnotowano w bazie noclegowej, co świadczy o tranzytowym charakterze tego ruchu. Najwięcej obcokrajowców przekraczało granicę z Litwą, a najczęściej przyjeżdżającymi byli obywatele litewscy (około miliona osób) oraz Białorusini, Rosjalnie, Niemcy i Ukraińcy.

V. REGIONALNY PRODUKT TURYSTYCZNY

W całości region mazursko-podlaski, leżący w obrębie Zielonych Płuc Polski, przedstawia wysoką atrakcyjność turystyczną, posiadając duże znaczenie dla turystyki krajowej i zagranicznej. Do największych jego atutów należą:

- najczystsze w Polsce środowisko naturalne,
- bogactwo rekreacyjne lasów i wód, zwłaszcza jezior,
- rozległe obszary naturalnego krajobrazu rekreacyjnego jak Wielkie Jeziora Mazurskie i Puszcza Augustowska,
- enklawy prawie pierwotnej przyrody (Puszcza Białowieska i Bagna Biebrzańskie) oraz parki narodowe i krajobrazowe,
- harmonijny krajobraz rolniczo-wiejski,
- liczne miejscowości historyczne i zabytki, zwłaszcza średniowieczne zamki krzyżackie i biskupie, gotyckie i barokowe kościoły oraz rezydencje pałacowo-parkowe,
- przygraniczne położenie wschodniej i północnej części regionu oraz związki i kontakty z krajami Europy Wschodniej, zwłaszcza Litwą i Białorusią.

Mając na uwadze powyższe silne strony i potencjał zasobów turystycznych można przyjąć, że produkt turystyczny regionu ma szanse być konkurencyjnym zarówno na rynku polskim jak i europejskim w odpowiednio wybranych segmentach, a mianowicie:

- rynek europejski
  - Niemcy,
  - kraje nadbałtyckie, głównie Litwa i Skandynawia,
  - Białoruś i inne kraje Europy Wschodniej.
- rynek krajowy
  - wypoczynek urlopowo-wakacyjny nad jeziorami,
  - żeglarstwo i inne sporty wodne,

- ekoturystyka,
- agroturystyka,
- turystyka wycieczkowa (samochodowa i rowerowa).

Przeszłość, przyroda i ludzie zamieszkujący te ziemie narzucają główne tematy marketingowe, które podkreślając specyfikę i tożsamość regionu powinny być wykorzystane w promocji i ofertach handlowych. Jako ważniejsze wątki tego rodzaju można wskazać:

• rekreacja nad wodą
  - pobyty urlopowo-wakacyjne w miesiącach letnich, wędkarstwo itp.,
• szlaki jezior mazurskich i suwalskich,
  - żeglarstwo, kajakarstwo i inne rekreacyjne sporty wodne,
• tradycyjna wieś podlaska i suwalska
  - agroturystyka u rolników,
• tereny naturalne i chronione
  - ekoturystyka w parkach narodowych i krajobrazowych,
• polska Warmia i jej zabytki
  - turystyka krajoznawcza i edukacyjna,
• zabytki krzyżackie i pruskie
  - turystyka sentymentalno-etniczna Niemców i Mazurów,
• pogranicze kulturowe Wschodu i Zachodu
  (Litwini, Tatarzy polscy, Białorusini, Ukraińcy)
  - turystyka studialno-etniczna.

Dla bardziej szczegółowego omówienia produktu turystycznego Polski północnowschodniej, która jest obszarem wyraźnie zróżnicowanym pod względem krajobrazowym i turystycznym, można wydzielić dwa, dość różne podregiony: pojezierny na północy i podlaski na południu. Każdy z nich cechuje się specyficznym i względnie jednorodnym asortymentem produktu turystycznego.

Podregion pierwszy obejmuje pojezierza: Mazurskie, Wschodniosuwalskie i część Iławskiego oraz leży na terenie województw olsztyńskiego i suwalskiego jak i częściowo łomżyńskiego. O jego atrakcyjności turystycznej decydują przede wszystkim walory przyrodnicze o charakterze rekreacyjnym i poznawczym. Najatrakcyjniejsze pod tym względem części to: Pojezierze Iławskie z Puszczą Iławską, południowa część Pojezierza Olsztyńskiego z Puszczą Nidzicką, Kraina Wielkich Jezior Mazurskich z Puszczą Piską oraz Pojezierze Suwalskie z Puszczą Augustowską. Najbardziej zróżnicowaną konfigurację terenu mają tzw. Mazury Garbate z Garbem Szeskim. W obrębie podregionu znajdują się: park narodowy i parki krajobrazowe, są też cenne zabytki i miejsca historyczne jak Grunwald, Gierłoż, Olsztyn, Lidzbark Warmiński, Dobre Miasto, Święta Lipka, Kętrzyn, Reszel i Sejny. Podregion ma szerokie możliwości kształtowania atrakcyjnej oferty turystycznej, przeznaczonej zarówno dla turystów krajowych jak i zagranicznych, zwłaszcza obywateli Niemiec. Jako ważniejsze asortymenty produktu turystycznego można wymienić:

- jedno lub dwutygodniowe pobyty urlopowo-wakacyjne nad jeziorami w obiektach wczasowych i innych recepcyjnych,
- dwu lub trzytygodniowe obozy i kolonie młodzieży szkolnej,
- regaty i rejsy żeglarskie oraz swobodne żeglowanie, windsurfing itp.
- spływy kajakowe, grupowe i pojedyncze, zwłaszcza szlakami jezior iławsko-ostródzkich, Wielkich Jezior Mazurskich oraz Krutyni i Czarnej Hańczy,
- imprezy wędkarskie, latem i zimą,
- wędrówki i rajdy piesze i rowerowe szlakami turystycznymi,
- wyprawy ekologiczne do parków narodowych i krajobrazowych, fotosafari i inne formy ekoturystyki,
- rekreacyjne sporty zimowe jak łyżwiarstwo, bobsleje i narciarstwo biegowe,

- polowania i inne imprezy myśliwskie, połączone z pobytem w leśniczówkach i domkach myśliwskich,
- wycieczki objazdowe o charakterze etniczno-sentymentalnym (Niemcy i Mazurzy) ,
- podróże studialne o charakterze poznawczym, historycznym i etnicznym,
- pobyty w gospodarstwach rolnych, zwłaszcza na Suwalszczyźnie,
- pobyty w luksusowych hotelach połączone z uczestnictwem w rekreacji specjalistycznej, jak jazda konna, odnowa biologiczna, żeglarstwo itp.

Pozostały obszar województw białostockiego i łomżyńskiego, nazwany podregionem podlaskim, obejmuje niziny: Północnopodlaską i skrawek Północnomazowieckiej. Charakterystyczne są tu płaskie wysoczyzny, rozcięte dolinami Narwi i Biebrzy oraz Bugu. Do głównych atrakcji należą duże rzeki i puszcze: Białowieska, Knyszyńska i fragmenty kurpiowskiej oraz duży zbiornik wodny Siemianówka. Parki narodowe: Białowieski i Biebrzański stanowią ostoje unikatowej w Europie przyrody. W sferze kulturowej wyróżnia się Białystok jako największy ośrodek miejski i kulturalny, którego ozdobą jest wspaniały pałac Branickich. Sporo jest też innych zabytków, które znajdują się między innymi w Łomży, Choroszczy, Tykocinie, Drohiczynie i Siemiatyczach oraz Ciechanowcu i Nowogrodzie. Interesujące zjawiska kulturowe przedstawiają odrębności etniczne. W nich to oraz unikatowej przyrodzie tkwi największa szansa, aby podregion zaistniał na rynku krajowym i zagranicznym, gdyż pozostały jego produkt turystyczny będzie raczej sprzedawany na rynku regionalnym. Z pakietu różnych ofert turystycznych jako ważniejsze można więc wskazać:

- wyprawy przyrodnicze i pobyty w parkach narodowych i krajobrazowych oraz inne formy ekoturystyki,
- podróże studialno-etniczne związane z grupami narodowościowymi,

- krótkie wyjazdy weekendowe mieszkańców większych miast, zwłaszcza Białegostoku,
- pobyty w Białymstoku w celach krajoznawczych, kulturalnych, handlowych itp.,
- pobyty w gospodarstwach wiejskich i inne formy agroturystyki,
- kolonie i obozy młodzieżowe,
- spływy kajakowe na rzekach Biebrzy, Bugu, Narwi, Pisie i Supraśli,
- wędrówki piesze i rowerowe z wykorzystaniem schronisk młodzieżowych.

INSTYTUT TURYSTYKI BIBLIOTEKA W WARSZAWIE

WALORY TURYSTYCZNE

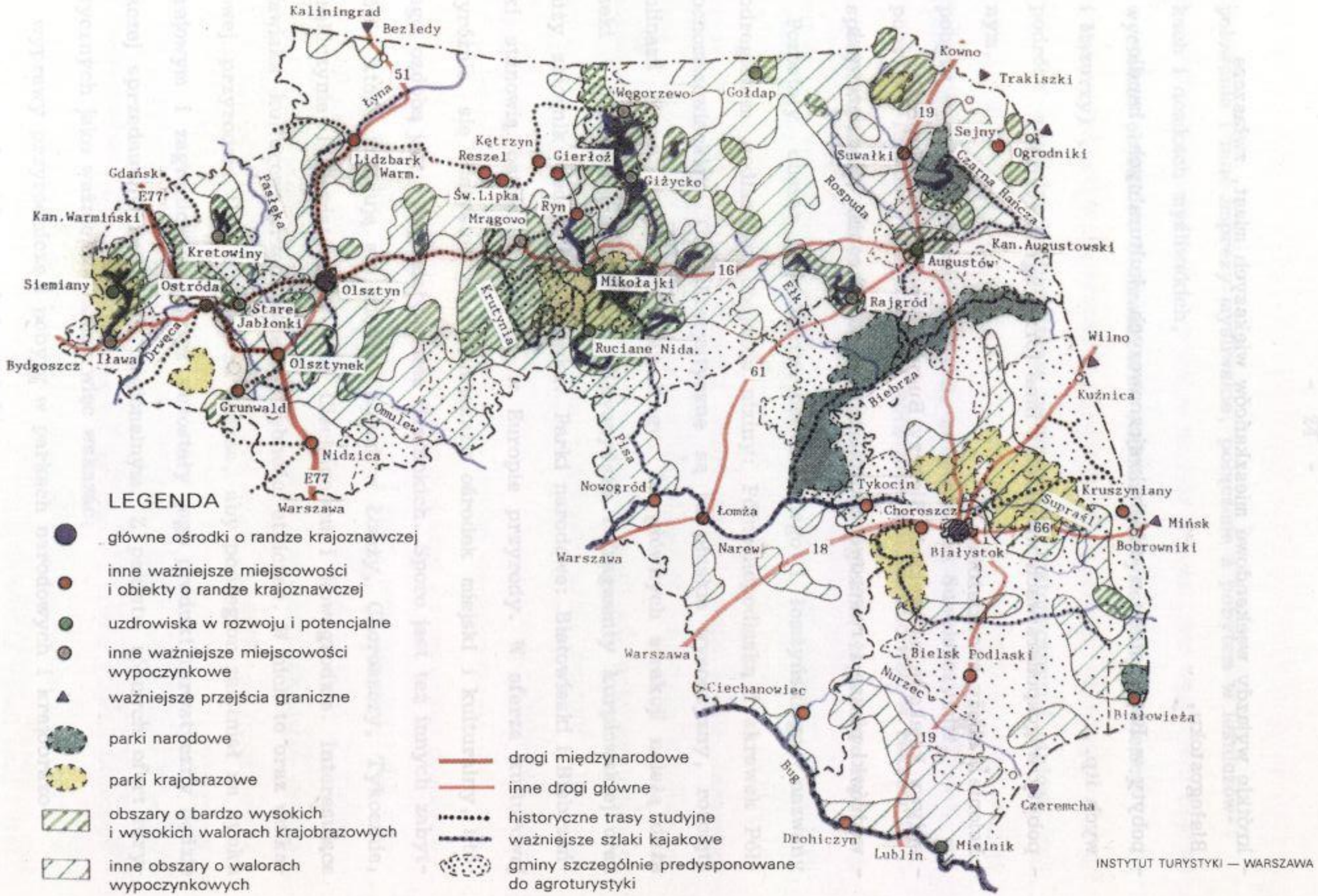

OBIEKTY NOCLEGOWE TURYSTYKI

w 1993 r.

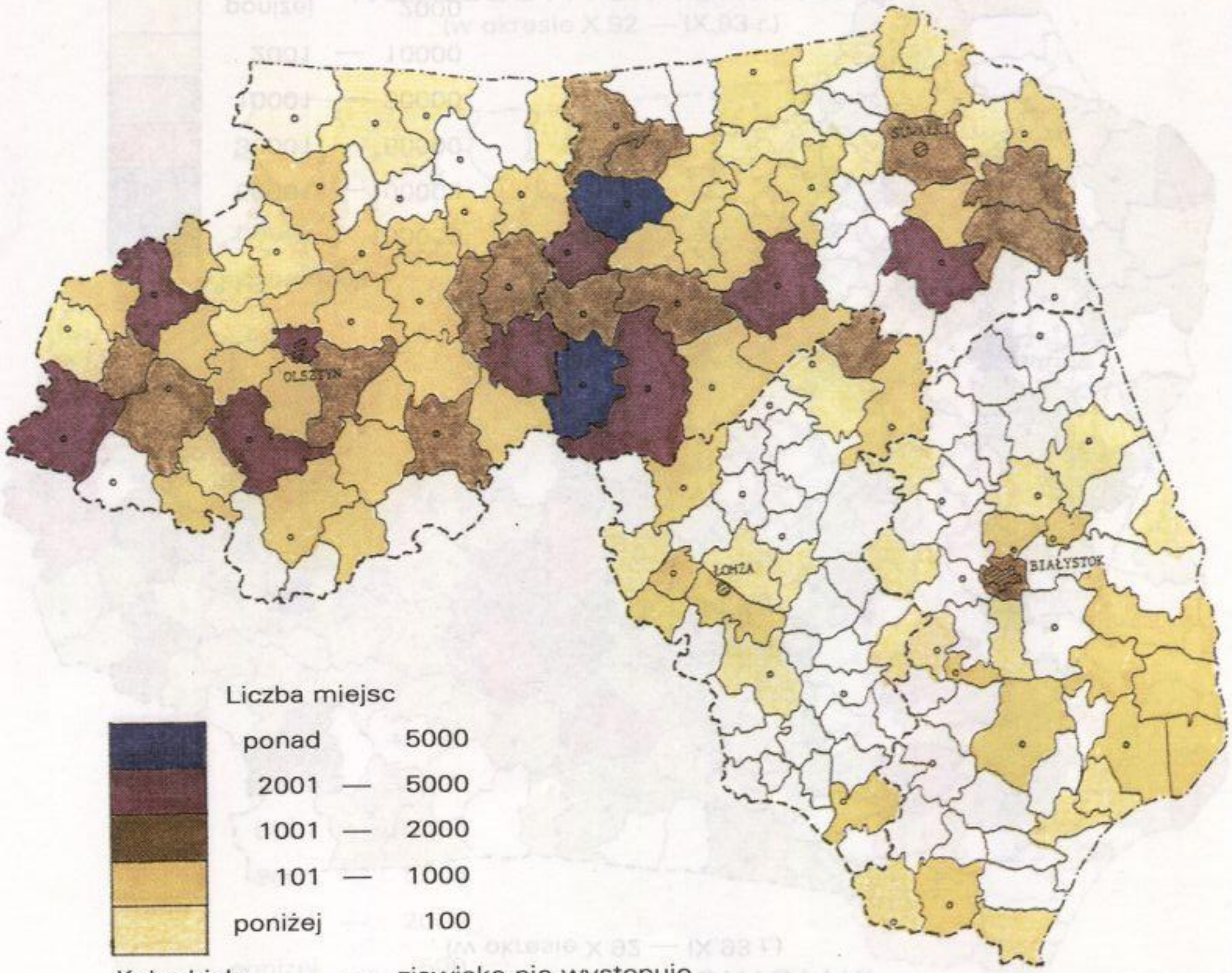

Liczba miejsc

ponad		5000
2001	—	5000
1001	—	2000
101	—	1000
poniżej		100

Kolor biały — zjawisko nie występuje lub brak informacji

INSTYTUT TURYSTYKI — WARSZAWA

KORZYSTAJĄCY Z OBIEKTÓW NOCLEGOWYCH TURYSTYKI

(w okresie X.92 — IX.93 r.)

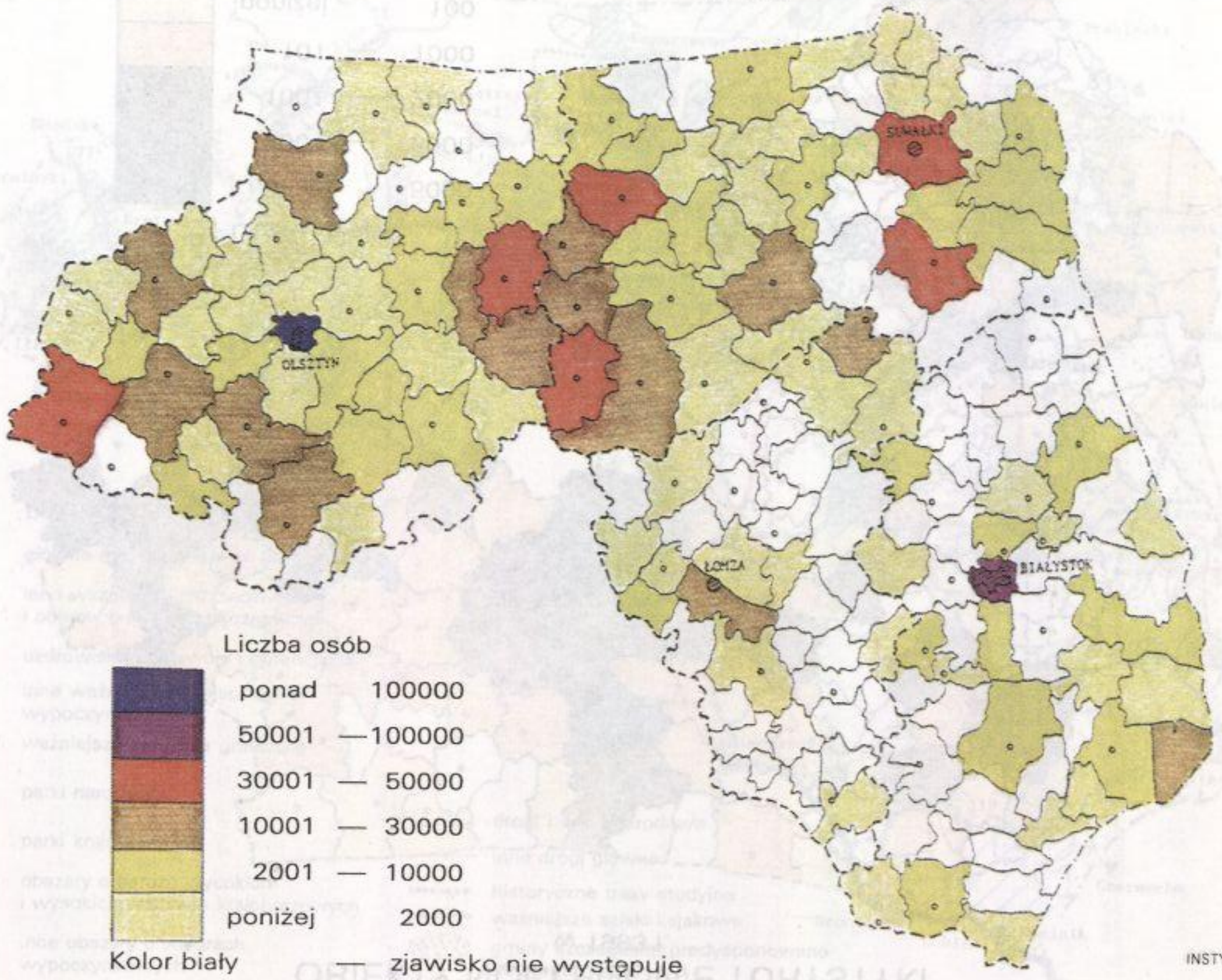

Liczba osób

ponad	100000
50001 —	100000
30001 —	50000
10001 —	30000
2001 —	10000
poniżej	2000

Kolor biały — zjawisko nie występuje lub brak informacji

INSTYTUT TURYSTYKI — WARSZAWA

CUDZOZIEMCY W OBIEKTACH NOCLEGOWYCH TURYSTYKI

(w okresie X.92 — IX.93 r.)

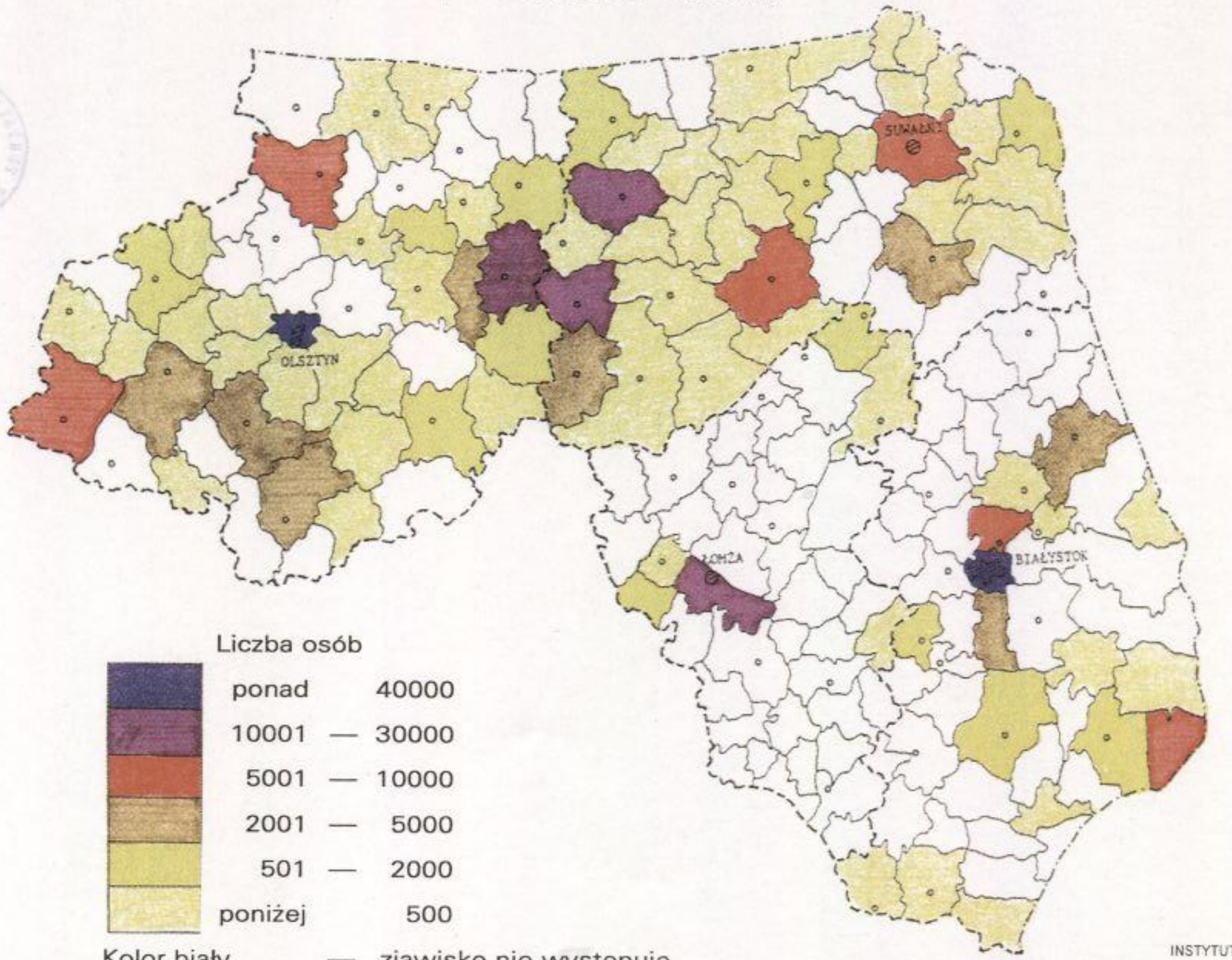

Liczba osób

ponad	40000
10001 —	30000
5001 —	10000
2001 —	5000
501 —	2000
poniżej	500

Kolor biały — zjawisko nie występuje lub brak informacji

INSTYTUT TURYSTYKI — WARSZAWA

8016